

LITERATUUR

Schaduwen van het verleden

In haar jongste boek *Schaduwbeeld of Het geheim van Appeltern* vertelt Hella S. Haasse de levensgeschiedenis van de 18de-eeuwse baron Joan Derk Van der Capellen, patriot en vrijheidsstrijder, een landjonker die opkwam voor de rechten van de burgerij en de boeren. Het begin is typisch „Haassiaans”. Wandelend over de dijk bij Appeltern, over „de weg naar dicht strueel waar boomkronen ruisten in de wind”, kijkend naar de resten van het huis waar Joan Derk des-

tijds zijn beroemd en berucht geworden *Brief aan het Volk van Nederland* schreef, („een hartschotelijk pamflet, gericht tegen stadhouder Willem V, zijn bewind, zijn raadgevers, zijn 'knechten', zijn voorgelacht; een oproep aan de natie om de oude vrijheden en rechten te herstellen en te verdedigen") vraagt een ik-figuur zich af hoe het leven van de auteur van de *Brief* eruit heeft gezien. Wie was Joan Derk Van der Capellen?

„Er zijn veel brieven van en aan Joan Derk bewaard gebleven, maar waarschijnlijk ontbreken de meest wezenlijke. Naar eigen zeggen heeft hij er zelf heel wat in het vuur gegooit; na zijn dood zijn er door een familielid nog eens belangrijke documenten vernietigd.” „Indien de nazaat mij in *alle* mijne omstandigheden kende, hoe zou hij zich verwonderen”, schreef Joan Derk ooit aan een vriend. Al die omstandigheden doorgronden, het geheim van Appelttern ontluisteren, dat is het doel van Hella Haasse.

Via het Rijksarchief de Gelderse Bloem kreeg ze inzage in de resterende briefwisseling van de 18de-eeuwse staatsman. Haar fantasie vulde de lege plekken in, haar intuïtie legde ontbrekende verbanden. Niet alleen de figuur van Joan Derk zelf, maar de hele politieke sfeer van de 18de eeuw intrigeerde Haasse. Joan Derk wordt tussen tijdgenoten geplaatst, die net als hij een rol speelden in de nationale en internationale politiek. Zo zijn er de Engelse politicus en schrijver John Wilkes, die door de jonge Joan Derk om zijn lijfspreuk „Fay ce que vouldras” bewonderd wordt, Sigismund Vincent Gustaaf Lodewijk van Heiden Hompesch, drost van Twente, vriend van Willem V en Joan Derks voornaamste tegenstander in zijn strijd voor de afschaffing van de naar slavernij riekende drostendiensten, John Adams, voorvechter van de Amerikaanse onafhankelijkheid, die via Van der Capellen erkenning van de Amerikaanse staat in de Neder-

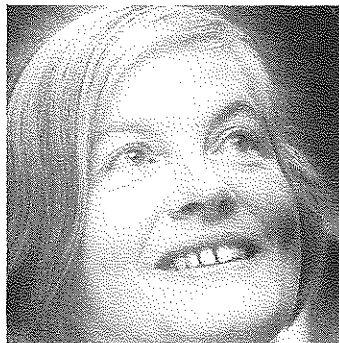
landen probeert te verkrijgen en nog tal van andere bekende en minder bekende figuren.

In een soort nawoord verantwoordt Hella Haasse haar werkwijze. Het boek is noch roman, noch biografie in strikt wetenschappelijke zin. Het is een evocatieve schets van de man, „door wiens persoonlijkheid en optreden in de Republiek der Zeven Nederlanden een begin van democratie tot ontwikkeling kwam”. In tegenstelling tot haar Bentinck-romans, waarbij Haasse ongeveer hetzelfde procédé volgde, slaagt ze er dit keer niet helemaal in om haar fascinatie voor het hoofdpersonage op de lezer over te dragen. Het bijna 500 bladzijden tellende boek mist geregeld spanning, ondanks het feit dat Haasse heel wat van de authentieke brieven heeft ingekort en ze bovendien in leesbaar hedendaags Nederlands heeft herschreven. Voor geïnteresseerden in 18de-eeuwse politieke perikelen is het boek waarschijnlijk een vette kluit, voor liefhebbers van historische romans misschien een wat taaie kost.

Toch is het Haasse gelukt om, net als in haar vroegere historische romans, niet alleen het beeld te schetsen van een historische figuur, maar vooral van een mens, wiens idealen maar al te vaak doorkruist werden door de sporen van een eenzame jeugd, een zwakke gezondheid en teveel vertrouwen in zijn medemens.

Joan Derk Van der Capellen tot den Pol overleed in 1784, één jaar voordat zijn tegenstrever en antipool, de prins-stadhouder Willem V, uit Den Haag verdreven werd en vijf jaar voordat door de Franse Revolutie heel wat van zijn idealen werkelijkheid werden.

Haasse beëindigt het boek op de haar zo eigen manier. Nadat ze in een coda vertelt hoe het iedereen na de dood van Joan Derk verging, besluit ze: „Neemt men het vergrootglas weg, dan wijken de gestalten terug in hun achtergrond, het panorama van de geschiedenis. De details wor-

Hella S. Haasse (°1918).

den onzichtbaar, alleen de grote lijnen blijven. Er is geen presens meer, dat even een illusie schiep van nu en hier, en van *aanwezigheid* - er is alleen nog „toen” en „daar”: verleden tijd”.

Wie was Joan Derk Van der Capellen? Hella Haasses antwoord is meer dan grondig. De lezer krijgt een duidelijk beeld, niet alleen van een, vooral voor de Vlaamse lezer, minder bekende historische figuur, maar ook van een woelige periode uit de Nederlandse, Europese en zelfs Amerikaanse geschiedenis, waarin burgers vochten voor hun rechten en de kiemen van democratie werden gelegd.

Gerti Wouters

HELLA S. HAASSE, *Schaduwbeeld of Het geheim van Appelttern. Kroniek van een leven*, Querido, Amsterdam, 1989, 472 p.